

Raport științific sintetic

privind implementarea, în anul 2015, a proiectului intitulat:

TERMINOLOGIA ROMÂNEASCĂ METEOROLOGICĂ ȘTIINȚIFICĂ ȘI POPULARĂ A FENOMENELOR ATMOSFERICE. STUDIU LINGVISTIC (indicativ PN-II-ID-PCE-2011-3-0656)

Cadru general. Proiectul propune o analiză lingvistică în cadru contrastiv a unui grup lexical al limbii române disociat din punctul de vedere a două terminologii specializate, care aparțin aceluiași areal denominativ, cel al fenomenelor atmosferice.

Metodologie generală. Cercetarea are un caracter de pionierat în domeniul lingvisticii românești, având ca obiect de studiu grupul lexical care desemnează, în limba română, fenomenele atmosferice și urmărind atât nivelul limbii literare – limbajul științific, cât și acela al limbii populare (în sens larg: elementul dialectal și cel comun). Înaintea prezentului proiect, nu s-a mai făcut o analiză comparativă punctuală extinsă între o terminologie științifică și terminologia populară echivalentă¹. Cadrul cercetării presupune excluderea termenilor corespunzători elementelor acvatice, telurice, cosmologice etc., sau termenii din zona instrumentarului ori procedurilor fizico-ingenerești ale disciplinei. Este utilizată tehnica lexicografică specializată (simplificată și adaptată obiectului de studiu), binecunoscută echipei de cercetare din întreprinderile analitice anterioare și experiențele lingvistice privind: a) redactarea articolelor DLR²; b) desfășurarea și finalizarea proiectului anterior subvenționat CNCS referitor la două grupuri de derivate ale limbii române³; c) colaborarea la proiectul eDTLR⁴; d) redactarea și revizia pe zona României de Sud-Est în cadrul DÉRom⁵. În felul acesta, membrii echipei au experiența și posibilitatea de a consulta permanent un corpus lexical relevant. Unul dintre elementele esențiale de funcționare a echipei este reprezentat de colaborarea strânsă dintre cercetătorii lingviști și cercetătorii geografi (specialiști în meteorologie). Lingviștii gestionează astfel, prin abordări interdisciplinare, fiecare grup lexical analizat. Implicarea specialiștilor meteorologi este utilă nu numai în studiul limbajului științific al meteorologiei, ci și în analiza elementelor limbii populare, în ideea unor corelări cu terminologia științifică. Coeziunea și desfășurarea cercetării s-a efectat și se realizează în permanență prin ședințe de lucru periodice și prin dialog on–line.

Cercetarea desfășurată în anul 2015

Pe parcursul **anului 2015** s-au realizat, conform planului de lucru, o serie de operații.

A. A fost revizuit, finalizat și predat la editură volumul: Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular). Operațiile s-au derulat în funcție de etapele de lucru prevăzute.

1. A fost finalizat *Dicționarul fenomenelor atmosferice* (DFA). Au avut loc ședințe periodice de lucru în care ultimele probleme tehnice și științifice au fost soluționate în colectiv. Specialiștii meteorologi și dialectologul echipei au fost consultați în permanență.

¹De exemplu, studiul lui Vasile Arvinte: *Terminologia exploatării lemnului și a plutăritului* (în „Studii și cercetări științifice. Filologie” Anul VIII (1957), Fasc. 1, p. 1-184), avut de asemenea în vedere în bibliografia cercetării noastre, se axează în mare parte pe studierea terminologiei evident și exclusiv populare a plutăritului.

² *Dicționarul limbii române* (DLR). *Serie nouă*. Academia Română, 1965–2010, București, Editura Academiei Române.

³ DTLR^d. *Bază lexicală informatizată. Derivate în –ime și în –iște*. (coordonator: Cristina Florescu). Iași, 2008. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

⁴ eDTLR = *Dicționarul tezaur al limbii române în format electronic*, grant CNMP, anii 2007-2010; director: prof. univ. dr. Dan Cristea, Facultatea de Informatică, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” – Iași.

⁵ Proiectul internațional *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom). (*Première phase : le noyau panroman*) subvenționat ANR și DFG (cf. <http://www.atilf.fr/DERom>).

- Suprapunerea celor două tipologii terminologice relevată în DFA a presupus atât analize lexicale, etimologice, diacronice, dialectale ale lexemelor populare și regionale, cât și identificarea adecvată a referentului strict meteorologic și tratarea lexicografică a lexemelor privind limbajul științific al disciplinei. Zonele de suprapunere a acestor două universuri culturale (literar științific *versus* popular) au fost revizuite și corelate cu acribie în cadrul întâlnirilor interdisciplinare de lucru; s-au discutat și soluționat diverse chestiuni neconcordante cu realitatea meteorologică ori articole lexicografice care au necesitat o abordare specială. S-au revăzut, mai ales, etimologiile unor termeni complecși și a unor sintagme științifice.

- O noutate a DFA este recuperarea (parțială, acolo unde demersul și documentarea lingvistică permit și impun acest fapt) atât a etimologiei cuvintelor și sensurilor regionale, cât și a sensurilor și sintagmelor uzitate în limbajul meteorologic științific. Pentru stabilirea acestora, lingviștii au consultat:

= bibliografia lingvistică și meteorologică românească prezentată în amănunțime în rapoartele anterioare; ea se găsește în volumul publicat, cuprinzând cca 500 de titluri ale lucrărilor sursă din dicționar și din studiile lingvistice.

= lucrări lexicografice de meteorologie străine, cu rezonanță în domeniu (ex. G.-Oscar Villeneuve, *Glossaire de météorologie et de climatologie*, Québec, 1974 și J. L. de Lucca, *Elsevier's dictionary of climatology and meteorology in English, French, Spanish, Portuguese and German*, Elsevier, Amsterdam-Lausanne-New York-Oxford-Shannon-Tokyo, 1994)

= site-uri de specialitate (acreditate de specialiștii meteorologi): <http://www.meteoromania.ro/> , <http://vremea.meteoromania.ro/> , <http://www.meteo.ro/> , <http://www.meteomoldova.ro/> , www.vremea.ido.ro , <http://meteoplus.antena3.ro/> , <http://www.realitatea.net/vremea.html> etc.

= site-urile de prognoză: <http://vremea.kappa.ro/>; www.vremea.com; www.vremea-meteo.com; www.vremea-online.ro; www.meteolive.ro; <http://www.prognoza-meteo.ro/>; <http://www.starea-vremii.ro/> .

- În DFA fiecare articol și fiecare notă de subsol conține semnătura autorului (conform unui normativ bine pus la punct) pentru a se individualiza contribuția punctuală a tuturor membrilor echipei.

- *Normele DFA* au fost finalizate conform celor prevăzute în planul de lucru al proiectului; printre altele, ele arată că: etimologia sintagmelor este dată în note de subsol, precedate de un asterisc; numărul citatelor este limitat strict, dar semnificativ; este indicat (ori de câte ori există posibilitatea filologică) anul primei atestări; sunt citate dicționare de specialitate care conțin elemente relevante pentru termenii și sensurile cuprinse în arealul terminologiei analizate; categoriile și subcategoriile terminologice (științific Ts *versus* popular Tp) sunt redată prin însemne speciale (Θ [theta] = Tp; Ξ [xi] = Ts).

2. Au fost finalizate studiile lingvistice care cuprind analizele categoriilor lexicale prevăzute conform decelărilor semantice și meteorologice: nebulozitățile, vânturile, deplasările și curenții de aer, precipitațiile, depunerile, fenomenele luminoase, sonore, electrice și electro-luminoase, radiațiile. Aspectele dialectale cuprinse în DFA au fost prezentate într-un studiu corespunzător. Lexemele românești analizate în aceste capitole sunt cuprinse într-un *Indice de cuvinte și variante*.

3. Au fost predate studiile anexă, redactate de invitații externi ai *Atelierelor de lucru* organizate în anii de desfășurare a proiectului. Invitații externi sunt lingviști de prestigiu la nivel național și internațional, care, prin analizele lor, dezvoltă contrastiv aspecte relevante pentru materialul lexical cuprins în studiile proiectului; se abordează fapte lexicale la nivel romanic, în cadrul dialectelor române sudice etc.

4. Cuprinsul volumului este semnificativ atât în privința alinierii lucrării la obiectivele propuse, cât și în ceea ce privește extensia fiecărui subiect:

CUVÂNTUL AUTORILOR	7
I. INTRODUCERE.....	9
<i>Cristina FLORESCU</i>	
II. NEBULOZITĂȚILE	31
<i>Cristina CĂRĂBUȘ</i>	
III. VÂNTURILE, DEPLASĂRILE ȘI CURENȚII DE AER (VDC).....	47
<i>Alina BURSUC - PRICOP</i>	
IV. PRECIPITAȚIILE.....	71
<i>Cristina FLORESCU</i>	
V. DEPUNERILE.....	107
<i>Elena TAMBA</i>	

VI. FENOMENELE LUMINOASE, SONORE, ELECTRICE ȘI ELECTRO-LUMINOASE.....	129
<i>Cristina CĂRĂBUȘ</i>	
VII. RADIAȚIILE	145
<i>Laura MANEA</i>	
ASPECTE DIALECTALE.....	183
<i>Florin-Teodor OLARIU</i>	
INDICE DE CUVINTE ȘI VARIANTE	213
CONSIDERAȚII PRIVIND DEZVOLTAREA METEOROLOGIEI ÎN ROMÂNIA.....	229
<i>Liviu APOSTOL</i>	
DIN ISTORIA DISCURSULUI METEOROLOGIC: „BULETINUL ATMOSFERIC”	241
<i>Rodica ZAFIU</i>	
DENOTAȚIE ȘI CONOTAȚIE ÎN TERMENII METEOROLOGICI DIN AROMÂNĂ	259
<i>Nistor BARDU</i>	
UNE CARACTERISTICE DU ROUMAIN DANS LE CHAMP LEXICAL DE LA TEMPÉRATURE.....	273
<i>Maria ILIESCU</i>	
VARIANTE SINCRONICE ȘI DIACRONICE ÎN VOCABULARUL GASTRONOMIC ROMÂNESC.	281
<i>Mariana NEȚ</i>	
RÉSUMÉ	293
ABSTRACT.....	303
NORMELE DFA	313
DICȚIONARUL FENOMENELOR ATMOSFERICE (DFA).....	325
BIBLIOGRAFIE.....	679
DISEMINAREA PROIECTULUI.....	703
PREZENTAREA AUTORILOR.....	709

5. Informaticianul (voluntar) Mădălin Pătrașcu a ajutat membrii echipei de cercetare: a) să gestioneze materialul lexicografic DFA să alinieze corelativ întregul volum; b) să actualizeze pagina web a proiectului: <http://dfa.philippide.ro/>.

B. Studii în pregătire

S-a început documentarea pentru redactarea unei serii de studii care valorifică și completează materialul cuprins în paginile volumului publicat. Bibliografia acestor cercetări se bazează pe cei patru ani de cercetare derulați până acum în cadrul proiectului, respectiv pe: i) bibliografia DFA; ii) bibliografia fiecăruia dintre studiile lingvistice publicate în prima parte a volumului tipărit.

Tematica acestor analize marchează unele aspecte care valorifică materialul lingvistic înglobat în cercetarea întreprinsă, aspecte precum:

- denumirile fenomenelor atmosferice în context romanic; cercetarea va fi fructificată și la Congresul Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică (CILFR, Roma 2016);

- grupul lexical al denumirilor românești din DFA corespunzând referenților: *vreme bună/vreme rea*; în cele șase studii (publicate în volum) ale subgrupurilor lexicale privind denumirile fenomenelor atmosferice în limba română, nu a mai existat spațiul exegetic necesar includerii și a analizei acestei categorii lexicale – cf. argumentația dezvoltată, în acest sens, în: *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular)*, *Introducere*, pp. 16-17.

- probleme lexicale și etimologice relevate în DFA, fapte care rezează: completări semantico-lexicale necesare, deduse din materialul neînglobat în volum din motive obiective; concluzii contrastive în relație cu analizele unor alte câmpuri lexicale decât acela al fenomenelor atmosferice (în comparație cu grupul lexical al fenomenelor cosmice ori telurice, de exemplu); impactul lexicografic rezultat din analiza minuțioasă a tehnicii de redactare a DFA, tehnică sintetizată pe scurt, din nevoi redacționale, în *Normele DFA* etc.

C. Diseminarea proiectului

VOLUM

FLORESCU, Cristina (coord.), APOSTOL, Liviu, BARDU, Nistor, CĂRĂBUȘ, Cristina, ILIESCU, Maria, MANEA, Laura, NEȚ, Mariana, OLARIU, Florin-Teodor, PATRAȘCU, Mădălin, PRICOP, Alina, TAMBA, Elena, ZAFIU,

Rodica: *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular)*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015 (ISBN: 978-606-714-203-7) (714 p.).

ARTICOLE

PRICOP, Alina-Mihaela

Termenul vânt în Dicționarul fenomenelor atmosferice (DFA), în *Philologica Jassyensia*, Anul XI, Nr. 1 (21), p. 93-102, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Asociația Culturală „A. Philippide”, Iași

FLORESCU, Cristina

Mots désignant les phénomènes atmosphériques dans le DÉRom. Terminologie protoromane, pe cale de publicare în *Actele electronice ale celui de al XXVII-lea Congres internațional de lingvistică și de filologie române* (Nancy, 15-20 juillet 2013) (cf. www.atilf.fr/DERom)

TAMBA, Elena

**/βent-u/ în Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom)* (cf. www.atilf.fr/DERom section *Nomenclature*)

COMUNICĂRI/ CONFERINȚE:

FLORESCU, Cristina, 31 martie 2015

Limbajul meteorologic - indice de cultură, prelegere în cadrul seriei: Prelegerile Academiei Române - Filiala Iași.

PRICOP, Alina-Mihaela, 29-30 mai 2015

The Dictionary of the Atmospheric Phenomena (DFA) – A Result of the Project: Romanian Meteorological Scientific and Popular Terminology of the Atmospheric Phenomena. Linguistic Study, la Conferința: *Perspectives in the Humanities and Social Sciences: Hinting at Interdisciplinarity Second Edition: From Manuscript to E-book*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

OLARIU, Florin-Teodor, 28–30 octombrie 2015

Coordonnées dialectales de la terminologie météorologique roumaine, la Colocviul internațional „Lexicographie dialectale et étymologique : colloque en l’honneur de F. D. Falcucci”, Corte, Franța.

WORKSHOP

1. Al șaselea atelier de lexicologie: *Terminologia românească meteorologică (științific vs. popular) a fenomenelor atmosferice. Studiu lingvistic*, 30 aprilie 2015, Sala de Festivități a Institutului de Filologie Română „A. Philippide”.

Comunicări:

a. prezentarea proiectului și intervenții:

FLORESCU, Cristina, APOSTOL, Liviu, MANEA, Laura, PRICOP, Alina, CĂRĂBUȘ, Cristina, CHELARU, Dan, TAMBA, Elena, PĂTRAȘCU, Mădălin:

Terminologia românească meteorologică (științific vs. popular) a stărilor atmosferice. Studiile lingvistice.

2. Al șaptelea atelier de lexicologie: *Aspecte etimologice în terminologia românească științifică și populară a fenomenelor atmosferice*, 2 iunie 2015, Sala de Conferințe, Academia Română, Filiala Iași.

Comunicări:

a. prezentarea proiectului și prelegeri individuale ale echipei proiectului:

FLORESCU, Cristina, APOSTOL, Liviu, MANEA, Laura, PRICOP, Alina, CĂRĂBUȘ, Cristina, CHELARU, Dan, TAMBA, Elena, PĂTRAȘCU, Mădălin:

Terminologia românească meteorologică (științific vs. popular) a stărilor atmosferice. Probleme etimologice ale studiilor lingvistice.

b. comunicarea invitatei:

ILIESCU, Maria, Institut für Romanistik, Universität Innsbruck, Austria

O caracteristică a limbii române în câmpul lexical al temperaturii

DEPLASĂRI

FLORESCU, Cristina: participare (în calitate de revizor pe zona Romania de Sud-Est) la al XII-lea Atelier DÉRom (ATILF, Nancy, 22/23 iunie 2015); 22 iunie - prezentare a viitorului volum *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice* (cf. www.atilf.fr/DERom/ rubrica *Actualités et historique*).

25. 11. 2015

Director proiect,

CS I dr. Cristina FLORESCU